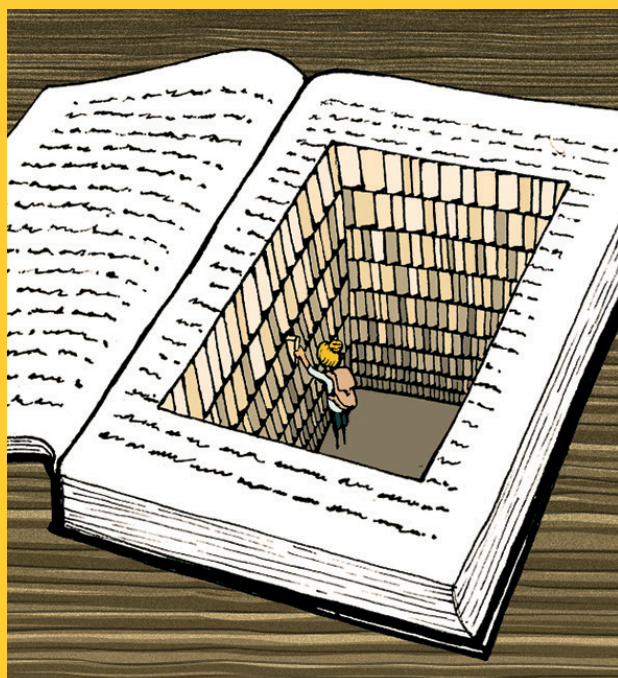

MATERIALS
240

XAVIER FONTICH VICENS

Projectes per aprendre literatura: interpretació i creativitat a l'aula

UAB

Universitat Autònoma
de Barcelona

Servei de Publicacions

Xavier Fontich Vicens

Projectes per aprendre literatura: interpretació i creativitat a l'aula

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
Bellaterra, 2020

Aquest volum es publica en el marc del grup de recerca
«LLETRA-Educació lingüística i literària»
(AGAUR-2017 SGR 1728, dir. Teresa Colomer)

Primera edició: octubre de 2020

© Il·lustració de la coberta:
Lucas Amaral
@inventurastudio / inventurastudio@gmail.com

Edició i impressió:
Servei de Publicacions
Universitat Autònoma de Barcelona
Edifici A. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès). Spain
Tel. 93 581 10 22. Fax 93 581 32 39
sp@uab.cat
<http://publicacions.uab.cat/>

Imprès a Espanya. Printed in Spain

Dipòsit legal: B-3348-2020
ISBN 978-84-490-8968-8

Per a Antoni Fontich Ambatlle (1933-2016), *in memoriam*.

Índex

PRÒLEG	9
INTRODUCCIÓ.....	11
Com he arribat fins aquí.....	11
Reflexions sobre les intervencions a l'aula basades en projectes	15
Dues mirades a la cultura educativa, avui	19
Set capítols, set projectes	22
PART 1. ENSENYAR A INTERPRETAR OBRES LITERÀRIES AMB EL RECURS DEL CINEMA.	27
Experiència 1. Contrastos narratius sobre el tema de la guerra: <i>En Johnny va agafar el seu fusell i La pell freda</i>	29
Experiència 2. Diàleg a l'aula, diàleg entre dos clàssics: <i>Terra baixa i Thelma & Louise</i>	37
PART 2. LA LECTURA I L'ESCRITURA EN EL PROCÉS D'EDUCAR EL LECTOR DE LITERATURA	49
Experiència 3. <i>I tu, què vas sentir quan...?</i> Entrevista al personatge literari.....	51
Experiència 4. La història de la literatura a l'aula: llegir, escriure i parlar per aprendre més i millor.....	59
Experiència 5. Lectura i escriptura a secundària: una wiki-llibreta de vacances.....	69
PART 3. ESTRATÈGIES RETÒRIQUES PER MILLORAR LA CREATIVITAT LITERÀRIA	83
Experiència 6. Treballem deu elements del text narratiu	85
Experiència 7. La llengua i la publicitat: estudiar la llengua a través d'anuncis televisius i de premsa.....	95
FIGURES, ESQUEMES I QUADRES	105
REFERÈNCIES	107

Pròleg

Ensenyar literatura, entre la interpretació i la creativitat

Xavier Fontich titula el seu llibre *Projectes per ensenyar literatura: interpretació i creativitat a l'aula*. Del seu títol destacaria especialment les dues paraules del segon enunciat: interpretació i creativitat. Són les dues accions que hem d'activar en els estudiants per poder endinsar-nos en la (cada vegada més difícil) tasca d'ensenyar literatura.

Fontich ha escrit aquest llibre amb la finalitat de plantejar-se els problemes que l'ensenyament de la literatura té en l'actualitat i, el més important, indagar en les formes i pràctiques que ens permet superar-los. Amb aquesta finalitat, l'autor comparteix troballes, dubtes i experiències que ha treballat a l'aula. Per tant, el lector té a les mans unes propostes que provenen tant de l'experiència personal com de la formació i de les lectures d'estudis, informes i investigacions que l'han ajudat a fonamentar les propostes pràctiques per treballar l'educació literària, sense obviar la discussió i el diàleg, la construcció del coneixement amb altres professors i (el que és més important) amb els estudiants que han format part del seu treball.

Des del començament, l'autor comparteix quines són les claus que han guiat el document que ens presenta. En primer lloc, la *idea*, que transforma en una pregunta que cerca la resposta entre les que han aportat els estudiants i les fonts consultades. La *generalització*, que és necessària per poder compartir el que fem i que suma diàleg, participació i aprenentatge compartit. La *innovació*, entesa com una actitud que consisteix a indagar camins, possiblement nous, o adaptar formes d'actuació existents a nous contextos; i, finalment, el *possibilisme*. Què vol dir possibilisme? Parafrasejaré les paraules de l'autor: si només busquem fer projectes originals, innovadors i pensant que estem fent bé les coses, en realitat les estem fent malament; però, si només ens limitem a fer el de sempre, el que toca, desapareix la capacitat d'identificar els problemes nous i de respondre de manera exploratòria.

Aquestes reflexions necessàries es plantegen en la introducció del llibre, on Fontich presenta el marc metodològic de les pràctiques concretes que a continuació descriu i proposa. Després de la introducció, el llibre està format per tres parts i en cadascuna el lector trobarà propostes relacionades i complementàries per treballar la literatura a les aules de l'educació secundària.

En la primera part, l'objectiu és ensenyar a interpretar obres literàries amb el recurs del cinema. A diferència de les propostes habituals, Fontich proposa un doble treball: la interpretació integrada de la pel·lícula i de la novel·la. Aquesta orientació possibilita treballar, d'una banda, *En Johnny va agafar el seu fusell* i *La pell freda* i, de l'altra, *Thelma i Louise* i *Terra Baixa*. L'objectiu és explorar les connexions narratives i simbòliques de les obres literàries i cinematogràfiques; també, les concomitàncies com la llibertat, l'assetjament, el suïcidi o la violència de gènere.

La proposta de la segona part és endinsar-se en gèneres discursius diversos (com a camí per millorar les habilitats de lectura i escriptura), alhora que explorar el text literari.

La primera proposta pren la forma d'una entrevista a un personatge literari a partir de la lectura principal de *L'amic retrobat*, de Fred Uhlman, i d'altres llibres sobre la guerra o els camps d'extermini nazis. La formulació de les preguntes, per construir l'entrevista, possibilita que els estudiants coneguin el pensament dels personatges, la realitat que viuen en el món de ficció que l'autor crea o penetrar en el personatge de ficció amb instruments del periodisme.

La segona proposta tria la lectura d'un poema i, en la mateixa línia que l'anterior, l'escriptura d'un text expositiu. El poema «Pàtria», d'Aribau, permet identificar referències de la història de la literatura catalana i abordar-ne l'estudi a partir de l'escriptura de textos expositius sobre diversos períodes de la història literària. A més, Fontich hi incorpora un aspecte interessant, ja que transforma una pràctica d'aula en una pràctica real: els textos que han d'escriure els estudiants de secundària tenen un lector real: els estudiants de cinquè de primària.

Finalment, la segona part incorpora una tercera seqüència de lectura i escriptura centrada en *Llibreta de vacances*, de Ramon Solsona, que de nou proposa una pràctica d'escriptura real a partir d'aquesta lectura. Concretament, construir una llibreta de vacances virtual per a altres estudiants.

El llibre finalitza amb un darrer apartat que se centra en les estratègies retòriques que tenen la finalitat de millorar la creativitat literària. Concretament, les dues experiències proposen una reflexió sobre aquelles estratègies retòriques utilitzades per la literatura i l'efecte que provoquen en el lector. La primera treballa els elements del text narratiu a partir de la lectura de fragments d'obres literàries i cinematogràfiques diverses amb la finalitat d'escriure un conte llarg per ser presentat en un premi literari extern al centre. La seqüència didàctica està formada per tres fases i vuit accions que reconeixen les diferents fases de l'escriptura a partir de la reflexió sobre textos modèlics que representen les parts fonamentals del procés d'escriptura ficcional.

La segona busca treballar la llengua a través d'anuncis televisius i de premsa. De manera coherent amb la resta de les propostes, la seqüència didàctica proposa treballar el llenguatge de la publicitat en tres fases: la primera, un debat dirigit sobre aspectes concrets dels anuncis literaris; la segona, sobre les estratègies d'impacte expressiu, com ara la intertextualitat, la hipèrbole, la personalització o la simbolització. I la fase final promou el treball de l'oralitat a través de l'exposició i el debat entre els estudiants.

L'exposició dels diferents aspectes que treballa el professor Fontich mostra (sense necessitat d'adjectius) la importància de la proposta que ens presenta en aquestes pàgines. De fet, afirmem que el treball de l'educació literària en el centre educatiu reclama estudis com el que tenim a les mans. Concretament, reflexions que faciliten el treball complex que cal fer quan endinsem els adolescents en la complexitat dels textos canònics; més enllà d'alguns llocs comuns que, amb irresponsabilitat i lleugeresa, posen el focus en la diversió i amaguen l'esforç i la dificultat d'aquesta tasca.

Amb una redacció en primera persona, Fontich ens encoratja a treballar la literatura d'una altra manera: amb la lectura, el visionat i l'escriptura; amb textos literaris, cinematogràfics, expositius o publicitaris de la tradició catalana o universal.

Són pràctiques que l'autor ha treballat, sobre les quals ha reflexionat i ha dialogat amb els estudiants. Ara, a través d'aquest llibre, el diàleg que proposa és amb un igual: el lector d'aquest llibre que vol canviar, una mica, la pràctica diària de la lectura literària.

Gràcies, Xavier, per un treball rigorós, profund i complet, que aporta una mirada plural, que no amaga les dificultats i que mostra com treballar l'educació literària, la lectura dels textos que han construït la nostra tradició literària.